

Eesti Looduseuurijate Seltsi 2024. aasta aruanne

1853. aastal asutatud Eesti Looduseuurijate Selts (ELUS või LUS) on Baltimaade vanim pidevalt tegutsenud teaduslik selts. LUSi põhiülesandeks on kaasa aidata Eesti looduse uurimisele ja kaitsmisele. Oma eesmärgi täitmiseks koondab selts loodusteadlasi ja -huvilisi, korraldab regulaarseid koosolekuid ning toetab allüksuste tööd.

2024. aastal peeti LUSis kümme **üldkoosolekut** koos ettekannetega. 5.-7. juulil toimus Lahemaal Ojaäärse loodusmajas **41. Looduseuurijate päev**, kus võeti kõrgendatud tähelepanu alla Lahemaa rahvusparki loodusväärtused. 16. oktoobril toimus LUSi sektsioonijuhtide kohtumine, kus määrati järgmise looduseuurijate päeva toimumiskoht ja teema.

2024. aastal teostati tavapäraseid riiklikke eluslooduse seireid, millele lisandusid inventuurid erinevatel kaitsealadel ning Rail Baltica uue raudteetrassiga piirnevate kaitsealuste liikide kordusinventuur Lõuna-Pärnumaal. Koostöös Eestimaa Looduse Fondiga avati vääriselupaikade õpperada Tallinnas Maarjamäel, kus umbes 10 hektari suuruses vääriselupaigas on nüüd avatud poole kilomeetri pikkune õpperada koos tahvlitega.

LUS veab eest akadeemiliste seltside kooskäimist ning 2024. aastal korraldati akadeemilistele seltsidele kaks ümarlauda. Kevadine ümarlaud toimus 9. aprillil ning arutleti **missioonitunde** rolli üle teaduses ja seltsitegevuses. 27. novembril toimunud ümarlaval oli teemaks seltside unikaalsete ressursside avastamine.

LUSi erialaraamatukogu on lugejatele avatud ning LUSi saali on oodatud kasutama ka teised akadeemilised seltsid. LUSi koosseisu kuuluvate erialaseltside ja -ühingute tegevusi on kirjeldatud allpool.

Tõnu Ploompuu ja Tiina Elvisto Lahemaal 41. looduseuurijate päeval leidsid uurimas. Foto: Henn Timm.

Eesti botaanikaühing on 120 liiget ja tegevus oli 2024. aastal aktiivne. Keskmiselt osaleb igas ettevõtmises kolmkümmend huvilist. 18. jaanuaril pidas TÜ Oecologicumi hoones Tatjana Oja ettekande õistaimede fülogeneetilise süsteemi muutustest viimaste aastakümnete jooksul. 28. veebruaril oli Oecologicumis kõrreliste töötuba herbaariumi alusel, mida vedasid eest Toomas Kukk ja Ene Kook. Tuletati meelde tavalisemaid liike ja uudistati haruldusi. 7. märtsil saadi kokku TÜ botaanikaaias, et tutvuda orhideenäituse liikidega troopikast. Samuti kuulati Toomas Hirse ja Rainar Kurbeli ettekannet Eesti käpaliste süstemaatika muutustest ja tähelepanuväärsetest liigileidudest. 18. aprillil toimus Oecologicumis Nele Ingerpuu ja Kai Vellaku juhendamisel töötuba, kus tutvuti Eestis tavalisemate lehtpuudel kasvavate samblaliikidega. Töötoas peeti lühiettekanne sammalde määramistunnustest ja tutikulate sugukonna uuenenud perekondadest, selle järel asuti mikroskoopide ning binokulaaride vahendusel liike määrama. 1.-2. juunil toimus samblasõprade kevadmatk Raplamaale, mille korraldasid Kai Vellak, Nele Ingerpuu ja Edgar Karofeld. 4. juunil käidi Silvia Pihu juhatusel Tartus lhaste looduskaitsealal varasuviseid taimeliike vaatamas, kus põnevust pakkusid mitmed kaitsealused õitsejad.

Botaanikaühingu suurim ettevõtmine – taimeretk – toimus 1.-3. juulini Karula kandis, kus uuriti taimi seitsmes erinevas kohas. Huvitavamad leiud herbariseeriti teaduslikuks säilitamiseks. Lisaks kuulati ka kohalike talupidajate rööme ja muresid.

Suvine taimeretk: botaniseerimine Ähijärve kaldal. Foto: Meelis Pärtel.

11. oktoobril toimus Tartus ELUS-i majas botaanikaühingu aastakoosolek – kolletamispäev. Juhatus andis ülevaate tegevusest ja plaanidest. Juhatuselt lahkus Ott Luuk, juurde valiti Ene Kook. Juhatuses jätkavad Meelis Pärtel, Toomas Kukk, Kai Vellak, Silvia Pihu, Tiiu Kupper ja Jaak Pärtel. Pärast ettekandeid oli Silvia Pihu eestvedamisel söödavate kuivviljade ja seemnete töötuba.

12. novembril toimus EMÜ metsamajas Thea Kulli eestvedamisel sarnaspähikuliste tarnade töötuba. 5. detsembril toimus külaskäik TÜ loodusmuuseumi botaanilistesse kogudesse, kus kuraatorid Kai Vellak ja Tiiu Kupper näitasid põnevamaid eksemplare ning tänapäevast herbaariumi hoidmist ning teadustööd, mida seal viljeletakse.

Aasta lõpetas samblasõprade kokkusaamine TÜ botaanikaaias 30. detsembril, et vaadata tagasi aastale ja tähistada veebiajakirja „Samblasõber“ järjekordse numbril ilmumist (<https://sisu.ut.ee/wp-content/uploads/sites/207/Samblasober-27.pdf>). Liikmetega peetakse ühendust e-kirja loendi abil,

oma tegevuse tutvustamiseks laiemale avalikkusele on loodud Facebooki leht: <https://www.facebook.com/botaanikayhing>

Botaanika terminoloogia komisjon pidas 2024. aastal neli koosolekut: 1. veebruaril Tallinnas eesti keele instituudis, 12. märtsil, 11. aprillil ja 21. novembril Tartu botaanikaia õppeklassis. Koosolekute tulemusena tehti eestikeelsete taimenimede andmebaasis (taimenimed.ut.ee) muudatusi 1024 nimereas ning andmebaasi lisandus 449 nimerida. Komisjoni liikmed töötasid koosolekute vahel peamiselt e-postiloendi kaudu, vajadusel anti soovijatele konsultatsioone. Jätkus töö andmebaasi ja terminite üleviimisel Ekilexi andmebaasi (Sõnaveebi).

Mükoloogiaühingu 2024. aasta põhitegevused olid seenelaagrid ja aastakoosolek. Kevadlaager toimus 17-19. mail Hiiumaal Kuristes. Osales 28 inimest, kes leidsid kokku 100 seeneliiki. Sügislaager korraldati 26-29. septembril Kärddlas, kus osales 35 inimest ja sai kirja üle 300 seeneliigi, sealhulgas esmakordselt Hiiumaalt leitud looduskaitsealune punajalg-kivipuravik. Huvipakkuvad seenekohad olid Suuremõisa park ja Kaibaldi nõmm ning üllatas Luidja ranna luite-tanuseene rohkus. Ühingu liikmed korraldasid sügishooajal mitmeid seenenäituseid ja -retki üle Eesti. Aasta jooksul moodustati mükoloogiaühingu e-kirjalist ja täiendati kodulehekülge. Mükoloogiaühinguga liitus 5 uut seenehuvilist, hetkeseisuga kuulub ühingusse 45 inimest.

7. detsembril peeti aastakoosolek *Actiones* Tartu Loodusmajas, kus osales kokku 30 inimest. Aasta seeneks valiti perekond juurepess (*Heterobasidion*). Toimusid juhatuse valimised 2025.-2026. aastaks, uues koosseisus hakkab sekretäriks Anne-Liia Maidu, jätkavad Ave Suija ja Kadri Pärtel.

Mükoloogid Hiiumaal kevadises seenelaagris. Foto: Veiko Kastanje.

Mükoloogid Luidjal seeni hirmutamas. Foto: Kadri Pärtel.

Eesti Terioloogia Selts viis 2024. aastal läbi traditsioonilised Sügiskooli ja kevadkoosoleku, kus peeti ettekandeid ja arutati imetajatega seotud päevakajalisi probleeme. Seekordsel kevadkoosolekul valiti seltsile uus juhatus, kuhu kuuluvad Christel Rose Bachmann, Triin Edovald, Oliver Kalda, Lauri Klein ja Uudo Timm. ETS pidas aasta jooksul arutelusid jahinduse teemal ning jõudis seisukohavõtuni ilvese jahi osas, mis on leitav seltsi koduleheküljel www.terio.ee. Terve aasta vältel osales meie liikmeid 2024. aasta looma (saarmas) tutvustamisel.

Terioloogia sügiskool: ühispilt LUSi maja ees. Foto: Rauno Kalda.

Lisaks tavapärasele toimus ETS-is esmakordselt lastega suvekool, kus osaleti loodusvaatluste maratonil ja ehitati lendoravatele pesakaste. Koostöös huvigruppidega valis terioloogia selts 2025. aasta loomaks põdra (*Alces alces*). “Pöder on võimas ja karismaatiline loom, kes vajab nii looduskaitselist tähelepanu kui ka teadlikumat suhtumist. Aasta loomana aitab ta esile tuua tasakaalu otsimise vajadust inimtegevuse ja metsloomade elupaikade vahel”, sõnas Ragne Erimäe Eesti Terioloogia Seltsist. Lisainfot leiab aasta jooksul Eesti Terioloogia Seltsi ja tema partnerite kodulehtedelt ning sotsiaalmeedia kanalitest.

Teoreetilise bioloogia sektsioonil oli juubelihõnguline aasta, mille põhisündmuseks oli 2024. aastal viiekümnendat (!) korda aset leidnud kevadkool.

26.–28.04.2024 toimus Tartus Oecologicumi õppehoones ja Eesti Loodusuurijate Seltsi majas teoreetilise bioloogia 50. kevadkool. Sel poolesajandal korral oli tegemist kolmepäevase teadusliku konverentsiga, mille ühisnimetajaks oli juubeliaastal „Bioloogiliste teooriate areng“. Sel korral võimaldas Eesti Teadusagentuurilt saadud teaduse populariseerimise toetus korraldada kevadkooli pidulikult ja laiahaardeliselt – kokku osales kevadkoolis 124 inimest, üleval oli posternäitus varasematest kevadkoolidest ning nii ettekanded kui ka kogu üritus salvestati. Tartu Ülikooli Oecologicumi õppehoone nimetati ümber Theorbiologicumiks ning kõigil kolmel päeval olid esinejateks eesti erinevate põlvkondade teadlased, kes kuuluvad oma valdkonnas maailma tippude sekka. Selleaastane kevadkool tõi varasemast veidi rohkem kokku ka eri valdkondade kraadiõppureid.

Ettekannetes arutleti valdkondadevaheliselt ja -üleselt erinevate bioloogiateooriate ja -kontseptsioonide üle, käsitledes nende arengut viimase poole sajandi (või ka pikema aja vältel) ning tehes läbimõeldud oletusi järgneva pooleks sajandiks – kuidas need teooriad ja kontseptsioonid võiksid edasi areneda, millises suunas ja millistele olulistele vaheastmetele jõuda. Ettekannetele järgnes publikut kaasav arutelu, mis lubas areneda omakeelsel teadusilmal ja toetas omakeelset teadusterminoloogiat.

Kevadkooli emakeelset teadust populariseerivat eesmärki toetas sel aastal seni kõige mahukam kevadkooli artiklikogumik Schola Biotheoretica ligikaudu 600 leheküljega.

Juubeli puhul said ka kõik seni avaldatud kevadkoolide kogumikud digiteeritud ning tervikliku andmebaasina LUSi kodulehele välja pandud: <https://kevadkool.elus.ee/>

Antropoloogiasektsiooni liikmetel toimus 2024. aastal viis kohtumist. 23. aprillil tähistati ELUS-i majas antropoloogiasektsiooni 85. sünnipäeva ettekandekoosoleku ja näitusega. Ettekannetega esinesid Aet Annist, Peeter Hõrak ja Juhan Javoiš. 24. oktoobril korraldati ELUSi majas nn Auli päev Juhan Auli 127. sünniaastapäeva tähistamiseks.

Eesti Meteoroloogia Selts korraldas esimest korda aasta ilmasündmuse hääletuse. Võimalik oli valida 17 erineva ilmasündmuse vahel, mis leidsid aset 2023. aasta jaanipäeva ja 2024. aasta jaanipäeva vahel. Sündmuste nimekiri on leitav aadressil <https://meteoroloogia.ee/ilmasyndmuse-haaletus/> Konkursitulemused tehti avalikuks ilmahuviliste ja äikesevaatlajate kokkutulekul ja ühtlasi kuulutatati pidulikult välja Eesti aasta ilmasündmus. Hääletusel osales 465 inimest. Kõige enam sai hääli XIII noorte laulu- ja tantsupidu koos äikese ja paduvihmaga – laulupidu oli jõudnud kesta veidi alla kahe tunni, kui Tallinna lauluväljakut tabas tugev vihmasead ja äike. Umbes pooleks tunniks pani see ka laulukaare all toimuva pausile. Nii lapsed kui ka osad täiskasvanud olid sellest pärast šokeeritud. Selle poolt anti 118 häält. Järgnesid 2023. aasta 7. augusti äikesed, pagid ja rekordiline hiidrahe Sõrve poolsaarel 75 häälega ning 2024. aasta jüripäeva tugev lumesadu 43 häälega. Kõik 17 sündmust said hääli.

20. juulil toimus Ilmahuviliste ja äikesevaatlejate 15. kokkutulek Matsalu rahvusparki külustuskeskuses. Sven-Erik Enno tutvustas Euroopa uut välgudetektorit, tutvuti agrometeoroloogiaga, kuulati ettekandeid ilmastiku mõjust taimedele (Tiiu Annuk) ja kliimamuutuste mõjust loomadele (Uudo Timm). Ettekannete ajal toimusid tegevused lastele.

Eesti Meteoroloogia Seltsi terminitoimkonnal oli 2024. aastal kümme koosolekut. Peamiselt toimusid omavahelised kohtumised Teamsi vahendusel, aga oli ka üks kahepäevane terminite arutamise "maraton" Albu mõisas. Toimkonna praeguseks fookuseks on eesti-inglise-venekeelse meteoroloogia terminibaasi koostamine ja selle avalikuks tegemine läbi Sõnaveebi. Selles osas lisandus lõppenud aastal 300 uut terminikirjet ja kokku on toimkonna viieaastase tegevusega Sõnaveebi lisatud u 2500 terminit.

Jakob von Uexkülli keskus pidas 12. augustil Puhtu bioloogiajaamas ökosemiootika suveseminari teemal „Kui palju heterogeensust nõuab ökosüsteem?“. 27. novembril korraldati koostöös Tartu Ülikooli semiootika osakonnaga Uexkülli loeng, mille pidas Kobus Marais (külalisesineja Lõuna-Aafrika Vabariigist) teemal „Koosluues Vredeforti kraatrit: uus-materialism, biosemiootika ja episteemiline tõlge“ ([Co-constructing the Vredefort Dome?: New materialism, biosemiotics and epistemic translation](#)).

Metsandussektisioonis toimusid arutelud metsanduse aktuaalsete ja päevakajaliste teemade kohta. Osaleti metsanduse aastakonverentsi „Metsateaduselt praktikale 2024“ korraldamises ning 6. septembril toimunud Järvelja ürgmetsa 100-nda aastapäeva tähistamisel.

Järvekomisjon viis läbi kaitsealuste veetaimede seire 24 Eesti väikejärvel. Uuritud I ja II kaitsekategooria liike leiti 21 järves, 3 järves otsitud liike ei esinenud. Aasta jooksul lisati veetaimede herbaariumi 53 uue herbaarlehe jagu materjale. Järvekomisjoni liikmed kogusid aasta jooksul mitmetest veekogudest suurselgrootute seireproove ning tutvustasid suurselgrootuid avalikkusele, nt Looduskaitse seltsi suvepäevade raames.

2024. aastal anti LUSis välja järgmised **trükised**:

- Degtjarenko, P. (toim.) 2024. *Folia Cryptogamica Estonica* 61. Tartu Ülikool ja ELUS, Tartu. <https://ojs.utlib.ee/index.php/FCE/issue/view/1874>
- Ingerpuu, N., Vellak, K. (toim.) 2024. Samblasõber nr 27. ELUS Botaanika sektsioon, Tartu. <https://sisu.ut.ee/samblasober/ajakiri-samblasõber>
- Laanisto, L.; Kull, K.; Helm, A.; Ots, S. (toim.) 2024. *Schola Biotheoretica* L. *Bioloogilise mõtte areng*. Eesti Looduseuurijate Selts, Tartu. ([2024 – Schola Biotheoretica L – Kevadkool](#))
- S.J.Gould (1989). *Imeline elu. Burgess Shale ja ajaloo olemus*. Tõlge eesti keelde: Oive Tinn (2024). Eesti Looduseuurijate Selts ja kirjastus Argo (383lk).

Üldinfo

Asukoht: Struve tn 2, 51003 Tartu, www.elus.ee

Presiidium (juhatas): Urmas Kõljalg (president), Toomas Kukk (asepresident), Lennart Lennuk (asepresident), Hannes Rohtsalu, Tiina Elvisto, Lauri Laanisto, Madli Linder, Sigrid Ots.

Kontakt: Hannes Rohtsalu (teadussekretär), secretarius@elus.ee